Pr. dr. Bogdan Racu

Sfintele Cuvioase Nazaria, Olimpiada și Elisabeta (Safta) Brâncoveanu de la Mănăstirea Văratec

Cuvânt înainte de
PS Nichifor Botoșăneanul,
Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Iașilor

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2026

Cuprins

Cuvânt înainte
(PS Nichifor Botoșăneanul,
Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Iașilor) 7

Abrevieri 9

Scurt istoric al Mănăstirii Văratec 11
Monahismul feminin în Moldova 11
Monahismul în Moldova în secolul al XVIII-lea 17
Izvoarele istoriei Mănăstirii Văratec 24
Scurt istoric al Mănăstirii Văratec 33

Cuvioasa Nazaria

Argumente pentru canonizarea Cuvioasei Nazaria,
prima stareță a Mănăstirii Văratec 57
Viața maicii Nazaria – scurte repere biografice 57
Ortodoxia credinței 70
Sfințenia vieții 74
Fapte minunate și cinstirea ei
în evlavia populară 77

Cuvioasa Olimpiada

Argumente pentru canonizarea Cuvioasei Olimpiada,
ctitora Mănăstirii Văratec 85
Viața maicii Olimpiada – scurte repere
biografice 85

Ortodoxia credinței 89
Sfințenia vieții 95
Fapte minunate și cinstirea ei
în evlavia populară 97

Cuvioasa Elisabeta (Safta) Brâncoveanu

Argumente pentru canonizarea
Cuvioasei Safta Brâncoveanu – viețuitoare,
ctitoră și binefăcătoare a Mănăstirii Văratec 105
Viața Saftei Brâncoveanu – scurte repere
biografice 105
Sfințenia vieții – filantropia 115
Fapte minunate și cinstirea ei
în evlavia populară 117

Sfinții Vărateculuі 129

Bibliografie 147

Anexe liturgice 155
Anexe documentare 179
Anexe fotografice 239

Cuvânt înainte

Anul 2026, anul omagial al pastorației familiei creștine și anul comemorativ al sfintelor femei din calendar a unit în gând de cinstire preoți și călugări, istorici, cercetători, punând în valoare darurile femeilor credincioase spre întărirea lor, spre a le sprijini în împlinirea vocației lor creștine, fie în cadrul familiei, fie în viața monahală.

Sfintele Cuvioase Nazaria, Olimpiada, și Safta Brâncoveanu de la Mănăstirea Văratec, cinstite de obștea monahală a mănăstirii din generație în generație, au rămas în conștiința credincioșilor, clerici și mireni, ca modele de trăire în nevoință și dreaptă credință, aducând în pământul moldav roadă curată și îmbelșugată. Rugăciunea lor, înțelepciunea dobândită prin viața lor curată, lucrează și astăzi în mănăstirea Văratic, pentru că sfinții rămân împreună lucrători cu cei care îi cinstesc și le continuă lucrarea cu râvnă.

În ciuda timpului scurs, a multor schimbări și primeniri prin care mănăstirea Văratic a trecut, chipurile luminoase ale celor trei starețe nu au fost niciodată uitate, maici și mireni apropiindu-se de sfintele lor moaște cu credință, spre ajutor și întărire.

Lucrarea părintelui Bogdan Racu, alcătuită cu pasiune și acrivie științifică, așa cum a trudit întotdeauna

ca istoric, este o restituire, o aducere înainte a istoriei mănăstirii Văratec, a obștii monahale de la începuturile ei, dar mai ales, a luminii călăuzitoare pe care Bunul Dumnezeu a împărtășit-o prin sfinții Săi: Cuviosul Paisie de la mănăstirea Neamț, Cuviosul Iosif de la mănăstirea Văratec și Cuvioasele Nazaria, Olimpiada și Safta Brâncoveanu.

Între acești sfinți părinți și cuvioase maici, trăitori în secolul al XVIII-lea, și părintele Bogdan Racu, s-a întins o legătură, un arc peste timp, un arc luminos care își are capetele înfipte în pământul sănătos și fertil al credinței, hărniciei și iubirii de neam.

Cartea ce ne stă înainte este scrisă nu doar cu dragoste, entuziasm și acrivie științifică, ci și cu talent și măiestrie.

Închei cuvântul prin a-mi mărturisi prețuirea pentru această folositoare lucrare și pentru autorul ei, părintele Bogdan Racu, dorindu-i în continuare bucurii și bună sporire în munca de cercetare și în ostenelile cărturărești.

† Nichifor Botoșăneanul
Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Iașilor

Scurt istoric al Mănăstirii Văratec

Monahismul feminin în Moldova

Despre istoria monahismului feminin în țările române nu s-a scris încă o lucrare care, folosind sursele documentare, să urmărească o evoluție a lui din cele mai vechi timpuri până astăzi[1]. De aceea, evocarea Mănăstirii Văratec, cea mai mare mănăstire de maici din țară, aduce inevitabil în prim-plan, fie și doar la nivel de simplă menționare, istoria monahismului feminin moldovenesc de până la finele secolului al XVIII-lea.

Cea mai veche mănăstire de maici cunoscută din zona Neamțului este cea de la Boiștea, despre care vorbește un document de la domnul Ștefan al II-lea, din 6 iunie 1446[2]. În secolul al XVI-lea, s-a format o nouă așezare monahală pentru femei la Topolița,

[1] O schiță a unui asemenea demers pentru Moldova se găsește la Constantin Mătasă, „Icoane de demult", în *Palatul Cnejilor*, București, 1935, pp. 117-127.

[2] Scarlat Porcescu, „Mănăstirea Varatic, vatră de istorie", în vol. *Mănăstirea Varatic*, tipărit cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1986, p. 14.

situată în apropiere de Boiștea, la o distanță de aproximativ 5 kilometri nord-est. În 1842 se știa că această așezare monahală a fost înființată cu 250 de ani în urmă[3]. Pornind de la constatarea că prima mențiune documentară cunoscută privind Mănăstirea Topolița datează din 11 aprilie 1598, când domnul Ieremia întărea mănăstirii satul Netezi, dimpreună cu poiana lui Țolici din ținutul Neamț, dăruite mai înainte de Petru Voievod, părintele Scarlat Porcescu propune că „această așezare călugărească este ctitoria domnului Petru Șchiopul"[4]. Pomelnicul triptic al Mănăstirii de la Topolița din anul 1840, „prescris" după cel din 1748, începe șirul ctitorilor cu Ieremia Movilă și familia acestuia[5]. De-a lungul timpului, mănăstirea a primit danii și ajutoare pentru susținerea materială a celor care viețuiau acolo.

---

[3] T.G. Bulat, *Documentele Mănăstirii Văratec (1497-1836)*, Chișinău, 1939, p. 79, doc. LXVIII din 2 mai 1842.

[4] Scarlat Porcescu, „Mănăstirea Varatic, vatră de istorie", pp. 15-17.

[5] Ioan Ivan, „Un pomelnic triptic al fostei mănăstiri de maici de la Topolița – județul Neamț", în TV, serie nouă, an. IV(LXX), 1994, 5-7, pp. 200-201. Autorul amintește de lucrarea în manuscris *Istoria Sf[intei] M[ănăsti]ri Agapia din Deal și din Vale cu a Sf[intei] M[ănăsti]ri Varaticul schițată pe scurt de smeritul Arhiereu Narcis Crețulescu, Starețul Sf[intei] M[ănăsti]ri Neamțu-Secul la 1907*, Manuscrisul nr. 163 din Biblioteca Mănăstirii Neamț, în care vechimea Mănăstirii Topolița este coborâtă către primele decade ale secolului al XVI-lea.

Potrivit tradiției, la Gârcina, în jurul bisericii de lemn zidită la anul 1612 pe temelie de piatră, cu hramul „Învierea Domnului", s-a adunat o obște monahală care a format un schit de maici. Acesta a devenit apoi mănăstire, așa cum apare într-un document din 13 noiembrie 1668. Dezvoltarea spirituală și materială a mănăstirii în secolul al XVIII-lea a făcut ca între anii 1778-1808 să fie zidită o nouă biserică, din zid, cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt"[6].

O altă mănăstire de lângă Piatra Neamț, Vânătorii Pietrei, care se afla „mai jos de Piatra, peste Bistrița, sub Munte"[7], apare în documente și sub denumirile de Mănăstirea „din jos de Piatra", „de sub munte", „de la Vânători" sau „de peste Vale"[8]. A fost o mănăstire de maici ctitorită de Alexandru Lăpușneanu care, la 21 decembrie 1560, i-a întărit stăpânirea asupra vetrei alese pentru așezământul monahal, care la acea dată era deja format[9]. Domnul i-a dăruit ctitoriei sale satul Dănești, cu moară pe Cracău[10]. Domnul

[6] Constantin Turcu, „Mănăstirea de maici de la Gârcina", în MMS, an. XLVII (1971), nr. 1-2, pp. 100-101.

[7] Documente privind Istoria României, A. Moldova, veac. XVI, vol. IV, p. 125.

[8] Alexandru I. Gonța, „O nouă ctitorie necunoscută lui Alexandru Lăpușneanu: Mănăstirea de peste Vale de la Vânătorii Bistriței", în MMS, an. XLII (1966), nr. 3-4, p. 190.

[9] Documente privind Istoria României, A. Moldova, veac. XVI, vol. II, pp. 156-157.

[10] Documente privind Istoria României, A. Moldova, veac. XVI, vol. IV, pp. 169-170.

Petru Șchiopul a făcut noi danii mănăstirii în 1574[11], iar dintr-un document din 14 ianuarie 1584, de la același domn, aflăm că biserica acesteia avea hramul „Schimbarea la Față”[12]. În timpul domniei lui Ieremia Movilă mănăstirea a fost refăcută, după ce fusese pustiită de o parte a oștilor care l-au însoțit pe Mihai Viteazul în Moldova în anul 1600[13]. Obștea s-a refăcut și, pe lângă lupta duhovnicească, a trebuit să ducă un lung șir de procese cu cei care-i încălcau proprietățile. Pentru prima, obțineau scutiri la 9 martie 1688 pentru un preot și un diacon care să se îngrijească de slujbele bisericii[14], iar la 25 martie 1701, scutiri pentru un preot, un diacon și un târcovnic[15]. Pentru cea de-a doua, a fost nevoie de multe cercetări în arhive, martori și comisii, ca să se statornicească hotarele proprietăților sale[16]. Pomelnicul ctitoricesc ajută, în paralel cu documentele, să descoperim istoria așezământului monahal, începând cu ctitorii și continuând cu maicile care au viețuit în acea mănăstire[17]. Icoanele rămase, care

[11] Documente privind Istoria României, A. Moldova, veac. XVI, vol. III, pp. 40-41.

[12] Documente privind Istoria României, A. Moldova, veac. XVI, vol. III, p. 237.

[13] Alexandru I. Gonța, „O nouă ctitorie necunoscută lui Alexandru Lăpușneanu”, pp. 181-182.

[14] T.G. Bulat, *Documentele Mănăstirii Văratec*, p. 30.

[15] T.G. Bulat, *Documentele Mănăstirii Văratec*, pp. 34-35.

[16] Alexandru I. Gonța, „O nouă ctitorie necunoscută lui Alexandru Lăpușneanu”, pp. 182-188.

[17] Constantin Matasă, *Palatul Cnejilor*, pp. 119-121.

poartă înscris numele unor monahii și pe care sunt însemnați ani de la începutul secolului al XVII-lea, sunt dovada existenței în mănăstire a unei școli de pictură[18].

La 8 februarie 1807, mitropolitul Moldovei, Veniamin Costachi, a hotărât trecerea Mănăstirii Vânătorii Pietrei sub administrația Mănăstirii Văratec. Evenimentele din 1821 au dus și la devastarea acestui așezământ, prilej cu care s-au risipit actele de proprietate, fapt care a deschis un nou șir de neînțelegeri și procese. Anul 1848 a însemnat pentru mănăstire nu doar încheierea proceselor, printr-o hotărâre domnească a lui Mihail Gr. Sturdza care restabilea hotarele proprietăților mănăstirii, ci și ultimele știri despre existența acesteia[19].

Între Mănăstirile Neamț și Secu, nu departe de Schitul Pocrov, în pădurile din preajma localității Leghin, era o altă așezare sihăstrească de maici în locul numit Gura Carpănului[20], unde a viețuit Sfânta Nazaria după venirea în Moldova, înainte de a pleca la Durău.

Tradiția și toponimia din zona Ceahlăului poartă memoria unor așezări sihăstrești de călugărițe. În 1929, părintele Constantin Matasă consemna tradiția conform

[18] Constantin Matasă, *Palatul Cnejilor*, p. 121.

[19] Alexandru I. Gonța, „O nouă ctitorie necunoscută lui Alexandru Lăpușneanu", pp. 189-190.

[20] *Tezaurul toponimic al României: Moldova*, coord. Dragoș Moldovanu, vol. 2: *Mic dicționar toponimic al Moldovei (structural și etimologic)*, Partea 2: *Toponime descriptive*, Editura Universității „Al. I. Cuza", Iași, 2021, p. 46.

căreia „Durăul a fost din vechime sihăstrie de maice, cu o bisericuță mai sus de unde este astăzi, mai sub Ceahlău”[21]. Dealul Piciorul Maicelor, Șipotul Maicelor, vârful Toaca și cel al Panaghiei sunt martore ale unei străvechi viețuiri monahale în zonă. Atunci când a venit la Durău ca ucenică a Sfintei Nazaria, care se nevoia în aceste locuri, Sfânta Olimpiada a viețuit la schitul de maici numit „Sofia” din Răpciune, de la Poalele Ceahlăului[22].

O altă mănăstire de maici a fost cea de la Almaș, inițial schit de călugări care în anul 1812 a devenit schit de maici. În 1930, la schit viețuiau 20 de călugărițe, dintre care jumătate erau trecute în bugetul Mănăstirii Văratec, sub a cărei administrație și conducere se afla[23].

Un alt schit de călugări, Războieni, a fost transformat, la 1803, de mitropolitul Veniamin Costachi în mănăstire de maici, așezând-o sub conducerea stareței Nazaria de la Văratec, care a trimis maici pentru reorganizarea vieții monahale de acolo[24]. La 1811, familia

[21] Constantin Matasă, *Călăuza județului Neamț*, București, 1929, p. 105.

[22] Pe locul unde astăzi se află lacul de acumulare de la barajul hidroenergetic de la Bicaz. O biserică din această zonă, construită în 1773, a fost transferată în 1958 la Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”.

[23] Constantin Matasă, *Călăuza județului Neamț*, p. 120.

[24] Nazaria Niță, *Ctitori fondatori ai Mănăstirii Varatic*, tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Editura Trinitas – Editura Helios, Iași, 1994, p. 60.